

GERNIKA SUTAN (4n. SARIA)

– Silencio todo el mundo que van a dar el Parte!

Esan zuan falangista alkondara-uridin batek eta guztiok gelditu giñan mutu. Ikutu bat eman zion irrati-gaillu arri eta fiiru-fiiru egin ondoren asi zan berbetan:

– Aqui Radio Sevilla, el general Queipo de Llano al habla: Hace aagun tiempo tuvimos que fusilar a los sacerdotes de Mondragon por colaboracion con los rojos-separatistas. A todos esos sacerdotes que colaboran con rojo-separatistas los voy a colgar del Arbol de Gernika, si es que le queda alguna rama, porque Aguirre el Napolentxu Chocolatero, en la retirada de sus tropas, ha prendido fuego a la ciudad que lo cobija. Asi dejan los rojos sus pueblos cuando se retuan...

– Viva España, arriba España! Ekin zion alkondara-urdiñak.

Arriba! Erantzun zioten beste guztiak. Ni nengoan ixilik, nere burua lurpean izkutatu nairik!

– Nik garbitu ditut berrogei baño geiago; emen garbitasun aundiak egin bear dira, apaizetik asita. Askotan eman diot guztua nere beatzari gatilloa estutuz.

– Ori, ori! Erantzun zioten mai-inguruko batzuek. Garbitu bear dira emengo gorri guztiak!

Falangista arrek zearka begirutzen zidan. Bederatzi lagun, gizon eta emakume, genden mai luzanga aren inguruan apaltzeko zai. Atera ziguten sopakoz egindako suku ariña eta bi piper aragiz beteak. Ardoa ona zan. Gure tabernarako ardo-billa agertu nintzan Logroño'n arratsalde aretan. berandu xamar. Kanean zijoa bateri auxe galde nion:

– Nun da emen ostate merke bat?

Ortxe bertan, burnizko zubi orren ondoan. daukazu "La Fonda de las Animas": orixe dezu merkea.

Joan nintzan bertara eta Ebro ibai-gañera leio zuen gela eskeñi zidaten.

– Aparia amarretan. Esan zidan etxeoandreak.

Falangista, alkondara-uridin ura, pozik zegoen apaltzera-koan eta mundo osoa, apaizetik asita, garbitu ondoren, kontu-kontari asi zitzaigun. Gure taldetik alde batera. maitxo bat zegoen "Legion Condor"eko aleman batzuekin. Arrautza frijituak eta txorixo ederra jaten ari ziran.

– Badakizue joan dan ostegunean zer gertatu zan emen?

Zuk esaten ez ba'diguzu, guk ez dakigu ezertxo ere.

– Auek arrautzak txorixu ederrakin apaltzen ari zirala. agertu zan emen "Flechas Negras"etako kapaitan beltzaran flakusta bat eta galdetu zien alemaneri, ia nola esaten zan a erderaz.

Nik ez dakit. Erantzun zion doixtarrak. Baña, ori erreza da; joan zaitez sukaldera eta an...

– Ori besterik ez ba'da, orrenbeste neuk ere egingo det. Joan zan sukaldera... ta ba'dakizute zer ekarri zioten? Txistorra melar bat bi azeitunakin.

Algo algara eta parreak! Nik ez neukan parre egiteko gogorik, andik len-bai-len alde egitekoa, baizik. Goibel nengo. Nola liteke Jose Antonio Agirre lendakariak Gernika erretzea? Gudako tatika bat, jokaera bat, ote zan? Gau aretan ez nuan lo aundirik egin; begiak itxi ezin; loa atzeman ezin...

Gozaltzekoan, irratiak bezperako gauza berbera esan zigun. Artu nituen "El Diario de la Rioja" eta Iruña'ko "Arriba". biak berdin. Illundu zitzaidan biotza...!

* * *

– Ba'dakizute atzo zer gertatu zan?

– Emen ez digute aldizkaririk erosten uzten; ezta irratiarik entzuten ere.

– Obe dezute ez jakiñean orrela bizi.

Ez nien ezertxo ere esan nere seme eta bere lagunari. Logroño'ko apaizgaitegian zeuden. Beuren Gazteiz'ko Seminarioa moroen eritegi birtu zuten ezker, eurak etxe gabe gelditu ziran. An zeuden emezortzi urteko gazteak nere semea eta bere erriko lagun Joxe. Bazkaltzera atera nituen biak Zaarreko restarate batera. Jaten ari gerala onela esan zidan semeak:

– Aita, emendik zortzi kilometrora El Recajo deritzan egazkiñentzako soloa dago eta atzo berealdiko taldeak irten zuen Bizkai aldera.

– Atzo?

– Bai, atzo. Egunero irtetzen dute aruntz: baña atzo talde aundi batek irten zuan.

– Bai. Esan zuan Joxe'k. Gutxienez ogeita amar, talde bakar batean. Guztiak Bizkai aldera.

Ori entzunda, nereka nengo pensatzen, oiek izan ote ziran Gernika erre eta apurtu zutenak? Eta, ori ala ba'da. nola esan litezke orrelako gezur borobillak. lotsarik aurpegi-ra agertu gabe? Gezurra ote da Agirre lendakariak Gernika erre dula?

Alde egin nuen nere errira eta Gipuzkoa'ko La Voz de España eta El Diario Vaseo artu nituen eta Errioxa'ko aldizkariak ziotena berdin-berdin auek ere. Donostia'ko ir'atia ipiñi nuen; berdin. Salamanca'koak, berdin. Burgos'ekoak, berdin. Guztiak zioten AginTe'k erre zula Gernika.

Bigaramonean, komunika bide guztiak, aurreko eguneko leloa. Aldaketarik gabe: Agir7-e'k erre du Gernika. Amabost egun luze gauza berbera bein eta berrir esaten. Asieran ez zuten egazkiñik aitatzten; gerora, bai. Baña, egazkin oiek itxasotik etorri zirala, zioten. Errioxa'ko Recajo, berriz, egoaldea dago. Zer ote zan egia?

"Gutta cavat lapidem", dio latinezko esaerak: Ur tantak arria zulatzen du. Esan da esan da esan, ari ta ari ta ari, aizkenerako munduak, batez ere katolikoak, sinistu egin zuan: AQirre'k erre du Gernika.

"Gezurra esan nuen Getari'n eta ni baño lenago zan atarín". Gure etxeko atarira etorri eta emendik alde egiten konatatu zitzaion gezur orreri; baña, aizkenerako gure etxetik alde egin zuen.

Atxubitetxe baserriko Mai-Kutz, gudak bultzata, or zear joan zan emendik urrun. Bizkai-aldera. Etorri zala esan zidatenean, berarekin izketalditxo bat egitera joan nintzan berarengana:

Kaixo, Mai-Kutz. Etorri zerala?

– Xenpelarrenak ikusita etorri naiz.

– Gauza gogorren bat gertatu da Gernikan...

– Zuk ez dakizu ondo zertzuk pasa diran.

Nik irratiek eta aldizkariak esandakoa dakit.

Eta zer da zer ori?

– Ba, Agirre k erre zula Gernika. Agirre'k eta gudariek.

– Agirre'k eta gudariek? Zeñek sinistu lezake orrelako gezurrik?

Ia mundu osoak sinistu du ori, Mai-Kutz.

An egon ba'lie, cz zuten sinistuko.

Zer gertatu zan, ba?

Astelena zan; feri eta azoka eguna. Jende asko. Ni ere an nebillen sei urteko nere alabatxoa eskutik nuela. Alako batean, egazkin bat agertu zan lenengo; gero, besteak.

Agirre'nak zirala esan dute.

Agirre'n gudariek gurekin zeuden egun artan, antxe bertan, egazkinak agertu ziranean.

– Bai? Irrati eta aldizkariak ez dute ori esan.

– Eta, sinistu egin diezute?

– Egia jakiteko ez gendukan beste biderik. Zuek, egazki aien azpian egon zeratenak, zuek zerazte gure jakin bidea.

– Azpian izan gera, bai. Suzkoak eta apurtzekoak ziran lergailluak: batek erretzen zuena besteak txikitu; batek puskatzen zuena besteak erre. Infernu latza gertatu zan Gernika.

– Eta, nola irten zendun infernu artatik?

– Erritik iges, Bermio'ko bidea artu nuen beste askoren artean arin-arina, nituan indar guztiakin. Egazkin lergalludunen ondoren beste ariñagoko batzuek agertu ziran jendea-ri tiroka. Euren bidea lurrean balaz markatzen zuten.

Baña, gudariei botako zieten tiro oiek...

Ez, Txomin, tiro aiek guretzako ziran. Larritasun aretan badakizu zer egin nuen? Nere umetxoa zangara, errete-nera bota, eta neu gañean nere gorputzarekin berea ez tali.

– Baña ori orrela ezin diteke izan.

– Ba, alaxe izan zan; joan zaitetz zu orain or zear Agirre eta bere gudariek erre zutela Gernika esaten...

* * *

Urte asko pasa dira arrezkero. Orain danok dakigu zeñek erre zuen Gernika; batzuek, ordea, joan ziran beste mundura

orrelako egi mardul eta galantak jakin barik. Alemania'ko Jaurlaritzari kalteak ordaintzeko eskatuta, sorbaldak jaso ditu... Izan ere, gaur egia dakigun arren, eta mundu guztiak dakien arren, zeñeri ajola zaio Gernika zeñek erre zuen?

Ipuin-antzeko au EUSKERAZALEAK'en Ipui-sariketara bialdu nuen Azillaren 20'an edo. Andik illebetera, Abendua-ren 21'ean, 1993, Zumarraga'n nintzan Jesus Arana'ren gorputz aurrean otoitz egiten. New-York'eko Corpus Christi parrokiaren laguntzaille zan, gaitzak arrapatu zuenean bere mendean. Bere etxera ekarri zuten iltzera. Arrebak eman zidan anaiak egindako liburua. Egillearen eskuz idatzitako eskeintzak onela zion:

"Anes Arrinda apaiz zintzo

eta aspaldiko lagunari

biotzez Jesus Arana".

Liburua orain artu ba'det ere, eskeintza 1993'ko Dagonillean eginda zegoen. San Roke egunean, Deba'ko Festa, eguerdi-eguerdian agertu ziran nere etxcan eta alkarrekin bazkaldu genduen berak eta beste Julita eta Maria Rosario bere arrebek. Liburua ekartzea aztu zitzaien. Liburua nola zabaldu, izan zan alkar-izketaren leloa alde batetik eta bestetik, berriz, Ameriketara (Buenos Aires, Bahia Blanca eta Patagonia) egindako ibil-aldia.

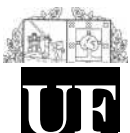
Nik ipui onetan esandakoak dakarzki Arana'k bere liburuaren aurreneko orrialdeetan. Berdin-berdin. Dagonillean liburua nere eskuetara etorri ba'litz, nik ez nuen ipuirik idatziko, andik artutako kontakizuna dirudielako.

Jesus Arana Urkiola, Zumarraga'n jaiotako apaiza, Alemania'ko agintari mota guztiakin ibillia da (baita Españikoekin ere) Legion Condor alemanarrak Gernika erre zuelako, Alemania'ri esker-oneko agerpen bat eskatuz. Sinistu eziñezko lanak egin ditu agerpen ori eskatuz. Bide zabalatik eta bide txigor guztietatik ekin dio zortzi urtez; baña, alperrik.

An, Franco'k egindako zabalkundearen ondorenak, diraute oraindik eta ikasitako jende dotoreak, lenengo mailletan daudenak, sinisten dute "gorriek" egin zutela errete-lan ori. Oraindik ere! Zergaitik nik esandakoak eta Arana'k esandakoak alkarrekin diran? Biok egi bakar bat esaten degulako. Biok gera Franco'ren zabalkundearen lekuko; bera ni baño amar urte gazteago. Nik 24 urte eta arek 14. Baña, biok gauza berdin baten testigu. Nere ipuia, benetan gertatutako zatiekin egiña dago. Ipui baten itxura izan arren, histori utsa da. Arana'k berriz, histori-liburua idatzi du.

ARRINDA'TAR ANES'EK
1994'ko Ilbeltzean

B IZKAITARRAI BIZKAIERAZ

Eusko Jaurlaritzaren

Laguntzaz.

Kultura Saila